การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะ ตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท

An Analytical Study of Concept of Sammasankappa in the Noble Eightfold Path of Theravada Buddhist Philosophy

พรชัย บุตรสาลี, วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, บรรพต แคไธสง
Pornchai Butsali, Wichian Chabutbuntrik, Banpot Khathaisong
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: Pornchai6004@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท 2) วิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท งานวิจัยเล่มนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมมาสังกัปปะ

ผลการวิจัยพบว่า

1. สัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นกระบวนการทางความคิดมีส่วนประกอบ 3 อย่าง คือ 1) เนกขัมมสังกัปปะ หรือเนกขัมมวิตก หมายถึง ความนึกคิดที่ปลอดโปร่งจากกาม ไม่หมกมุ่นพัวพันติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่าง ๆ จัดเป็นความนึกคิดที่ปราศจากราคะหรือโลภะ 2) อพยาบาทสังกัปปะหรืออพยาบาทวิตก จัดเป็นความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ และ 3) อวิหิงสาสังกัปปะหรืออวิหิงสาวิตก หมายถึง ความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ

2. วิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นทางการปฏิบัติ เป็นผลมาจากการที่บุคคลใช้เหตุผลจากสัมมาทิฏฐิมาพอสมควรแล้ว ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นทางความคิด ไปสู่การกระทำทางวาจาและทางกาย และเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการกำจัดกิเลส 3 ประการได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ หลักการปฏิบัติมีความสอดคล้องกับหลักปฏิบัติในไตรสิกขาและหลักมหาสติปัฏฐานสูตร สามารถปรับใช้ร่วมกับการดำเนินชีวิตประจำวันได้

3. วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ 1) การใช้คุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต เพื่อเพิ่มพูนการดำริใน

ได้รับบทความ: 20 มกราคม 2566; **แก้ไขบทความ:** 22 กุมภาพันธ์ 2566; **ตอบรับตีพิมพ์:** 7 มีนาคม 2566
Received: January 20, 2023**; Revised:** February 22, 2023; **Accepted:** March 7, 2023

การออกจากกามคือปัญญา สำหรับคุณธรรมสำคัญเพื่อเพิ่มพูนดำริความไม่พยาบาท คือ ความอดทน และคุณธรรมสำคัญเพื่อเพิ่มพูนดำริความไม่เบียดเบียนคือความมีเมตตากรุณา 2) การดำเนินชีวิตประจำวันภายใต้หลักไตรสิกขาด้วยการมีศีล สมาธิ ปัญญา และภายใต้หลักมหาสติปัฏฐานสูตร ด้วยการเจริญสติในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: แนวคิดสัมมาสังกัปปะ, มรรคมีองค์ 8, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study of Sammasankappa (Right Thought) in the Noble Eightfold Path of Theravada Buddhist Philosophy, 2) to analyze the concept of Sammasankappa (Right Thought) of Theravada Buddhist Philosophy and 3) to analyze an applying guideline the concept of Sammasankappa (Right Thought) of Theravada Buddhist Philosophy. This is a documentary research by collecting data from the Tripitaka, Commentary, academic documents on Buddhism and philosophy, and researches related to Sammasankappa (Right Thought).

The research results found that:

1. Sammasankappa in the Eightfold Path of Theravada Buddhist Philosophy was mental process, consisted of 3 points: 1) Nekkhamma Sammasankappa (ill-advised intentions) or Nekkhamma-vitakka (thought freed from lust) was not immersed oneself with things satisfying various cravings; as it freed from sensuality or greed, 2) Abyapada Sammasankappa (Thoughts do not interfere with each other) or Abyapada-vitakka were considered as it freed form hatred, and 3) Avihimsa Sammasankappa or Avihisa-vitakka meant thought considered as it freed form anger.

2. To analyze the concept of Sammasankappa of Theravada Buddhist Philosophy was a starting point for practice. It was the result of a person's reasonable use of right views properly. It was considered as the starting point of idea, lead to verbal and physical action for the ultimate goal eliminated greed, hatred, and delusion. Those defilements clang in our mind. Practical principles should be conformed to the Threefold Learning and Mahasatipatthana Sutta (The sutra on the cultivation of mindfulness) should apply for practice in daily life.

3. To analyze an applying guideline the concept of Sammasankappa of Theravada Buddhist Philosophy divided into 2 ways: 1) using important virtues for living to increase our thought from sensual desires, called wisdom. The important virtue was to increase our thought with carelessness. We should endure. We should increase an important virtue for thought of non-exploit, 2) daily living under the Threefold Learning. We should comprise of precepts, concentration, and wisdom. And we should practice under Mahasatipatthana-Sutta with developing our mindfulness in daily life.

Keywords: Concept of Sammasankappa, The Noble Eightfold, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

สัมมาสังกัปปะ มีคำจำกัดความดังนี้ เนกขัมมสังกัปป์ อพยาบาทสังกัปป์ อวิหิงสาสังกัปป์ นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ นอกจากนี้ ยังมีคำจำกัดความแบบแยกออกเป็นระดับโลกิยะและระดับโลกุตระ ดังนี้ สัมมาสังกัปปะ มี 2 อย่าง คือสัมมาสังกัปปะ ที่ยังมี อาสวะ เป็นฝ่ายบุญ อำนวยวิบากแก่ขันธ์ อย่างหนึ่ง กับสัมมาสังกัปปะ ที่เป็น อริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตระ และเป็นองค์มรรค อย่างหนึ่ง สัมมาสังกัปปะ ที่ยังมีอาสวะ คือ เนกขัมมสังกัปป์ อพยาบาทสังกัปป์ อวิหิงสาสังกัปป์ สัมมาสังกัปปะ ที่เป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตระ เป็นองค์มรรค คือ ความตรึก (ตักกะ) ความนึกคิด (วิตักกะ)ความดำริ (สังกัปป์) ความคิดแนบแน่ว (อัปปนา) ความคิดปักแน่นแฟ้น(พยัปปนา) ความเอาใจจดจ่อลงวจีสังขารของบุคคลผู้มีจิตเป็นอริยะ มีจิตไร้อาสวะ มีอริยมรรค เป็นสมังคี ผู้กำลังเจริญอริยมรรคอยู่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 748-756) เพื่อรวบรัด ในที่นี้ จะทำความเข้าใจกันแต่เพียงคำจำกัดความแบบทั่วไป ที่เรียกว่าเป็นขั้นโลกิยะเท่านั้น ตามคำจำกัดความแบบนี้ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ หรือความนึกคิดในทางที่ถูกต้อง การที่จะมองเห็นสิ่งทั้งหลายถูกต้องตามที่มันเป็นได้ จะต้องใช้โยนิโสมนสิการ ซึ่งหมายความว่า ขณะนั้นความนึกคิด ความดำริต่าง ๆ จะต้องปลอดโปร่งเป็นอิสระ ไม่มีทั้งความชอบใจ ความยึด ติด พัวพัน และความไม่ชอบใจ ผลักแย้ง เป็นปฏิปักษ์ต่าง ๆ ด้วย ข้อนี้มีความหมายว่า จะต้องมีสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ และองค์ประกอบทั้งสองอย่างนี้ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันเช่นเดียวกับในฝ่ายมิจฉานั่นเอง

รูปแบบการใช้ชีวิตของมนุษย์ในยุคแห่งเทคโนโลยีนั้นเป็นไปด้วยความเร่งรีบแข่งกับเวลา มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายในการใช้ชีวิต เมื่อทุกอย่างเป็นของสำเร็จรูป ทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ใช้ความคิดน้อยลง หรือขาดโยนิโสมนสิการ เรื่องศีลธรรมคุณงามความดี

กลายเป็นเรื่องล้าสมัย การใช้ชีวิตเพื่อบำเรอกามคุณ กลายเป็นวัฒนธรรมการใช้ชีวิตรูปแบบใหม่ตามสมัยนิยม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลกระทบ ต่อการพัฒนาอารมณ์และจิตใจของเยาวชน เกิดการกลืนวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคม ศีลธรรมนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนโดยเฉพาะหลักการปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญนั่นก็คือหลักมรรคมีองค์ 8 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับวิธีการปฏิบัติให้สอดรับกับรูปแบบชีวิตในยุคเทคโนโลยี

สัมมาสังกัปปะ กล่าวได้ว่า เป็นองค์มรรคที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นตัวปัญญาจัดเป็นปัญญาสิกขา เพราะคนเราจะสุข หรือทุกข์ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเป็นประการสำคัญ ถ้ารู้จักใช้ความคิดให้ถูกต้อง หรือคิดเป็น ก็สามารถบรรเทาทุกข์ ทำให้ความทุกข์ลดน้อยลงและมีความสุขได้ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ความคิดให้ถูกต้อง หรือคิดผิด ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์ความวิตกกังวล ความกลุ้มใจ ความไม่สบายใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้สุขภาพจิตเสียและนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย ในขณะที่ผู้ประพฤติปฏิบัติดำเนินไปตามหลักสัมมาสังกัปปะ ย่อมมีความสัมพันธ์กับอริยมรรคข้ออื่น ๆ ซึ่งได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ กล่าวคือ เมื่อเข้าใจมิจฉาสังกัปปะว่าเป็นทางผิดและเข้าใจสัมมาสังกัปปะว่า เป็นทางถูกต้อง บุคคลย่อมปฏิบัติสัมมาทิฏฐิ เมื่อทำความพยายามเพื่อกำจัดความชั่วและบำเพ็ญสัมมาสังกัปปะอยู่ บุคคลนั้นชื่อว่าปฏิบัติสัมมาวายะและเมื่อบุคคลกำจัดความดำริผิดด้วยจิตอันมีสติ เป็นผู้มีสติ เข้าถึงสัมมาสังกัปปะอยู่ บุคคลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติสัมมาสติ

ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อศึกษาความสำคัญและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักสัมมาสังกัปปะมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเน้นหนักไปที่การส่งเสริมแนวคิดเพื่อการสร้างจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่จะเริ่มต้นเดินบนเส้นทางอริยมรรคมีองค์ 8 ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท” จะนำไปสู่คำตอบทางวิชาการและเป็นประเด็นที่น่าสนใจเพื่อการทำงานวิจัยที่แพร่หลายทางด้านปรัชญาสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดสัมมาสังกัปปะ ของพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คือ การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากเอกสารตำราวิชาการต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ส่วนที่เป็นอรรถกถา ตำรา เอกสารงานวิจัย วารสารและข้อเขียนของนักวิชาการทางพุทธปรัชญาเถรวาท โดยใช้ห้องสมุดวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลหลัก ซึ่งผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหลักคำสอนเรื่องสัมมาสังกัปปะในอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาสังคมไทย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์สัมมาสังกัปปะซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นทางความคิดที่จะดำเนินชีวิตตามหลักมรรคมีองค์ 8โดยใช้แนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท

3.3 การสังเคราะห์ข้อมูล หลังจากการวิเคราะห์สัมมาสังกัปปะโดยใช้แนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้นำเอาหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ 8 มาสังเคราะห์เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยใช้สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นทางความคิด

3. 4 การนำเสนองานวิจัย หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสัมมาสังกัปปะ สภาพปัญหาของสังคมพุทธในยุคเทคโนโลยี และสังเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเสนอแนวคิดในสัมมาสังกัปปะ มาใช้ในชีวิตประจำวันในสังคมพุทธในยุคเทคโนโลยี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นทางความคิดที่จะดำเนินชีวิตตามหลักมรรคมีองค์ 8 แล้ว ผู้วิจัยได้จัดระบบข้อมูลแล้วเรียบเรียงข้อมูลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามลำดับและจัดทำเป็นรูปเล่มรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ เพื่อให้คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยมหาวิทยาลัยตรวจสอบความสมบูรณ์ต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

4.1 สัมมาสังกัปปะตามหลักมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญาเถรวาท

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงความหมายของสัมมาสังกัปปะไว้อย่างสอดคล้องกัน กล่าวคือ สัมมาสังกัปปะ ได้แก่ ความคิดชอบ หรือความคิดที่ถูกต้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ความนึกคิดในทางเสียสละ ไม่ติดในการปรนเปรอสนองความอยากของตน ไม่หมกมุ่นพัวพันติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่าง ๆ ความคิดที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว ความคิดเสียสละและความคิดที่เป็นคุณ เป็นกุศลทุกอย่าง จัดเป็นความคิดที่ปราศจากราคะ หรือโลภะ (เนกขัมมะ) 2) ความนึกคิดปลอดจากพยาบาท หรือความนึกคิดที่ประกอบด้วยเมตตา ไม่ขัดเคือง หรือเพ่งมองในแง่ร้าย เป็นความดำริที่ไม่มีความเคียดแค้นชิงชัง ขัดเคือง โดยเฉพาะมุ่งเอาธรรมที่ตรงข้าม คือ เมตตา ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดี ความมีไมตรี ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข จัดเป็นความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ (อพยาบาท) และ 3) ความนึกคิดปลอดจากการเบียดเบียน หรือความนึกคิดที่ประกอบด้วยกรุณา ไม่คิดร้าย หรือมุ่งทำร้าย โดยเฉพาะมุ่งเอาธรรมที่ตรงข้ามคือกรุณา ซึ่งหมายถึงความคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ จัดเป็นความนึกคิดที่ปราศจาก โทสะ เช่นเดียวกัน (อวิหิงสาวิตก)

ความสำคัญของสัมมาสังกัปปะ สัมมาสังกัปปะ มี 2 ระดับ คือ โลกิยสัมมาสังกัปปะและโลกุตตรสัมมาสังกัปปะ โลกิยสัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบธรรมดา ซึ่งเป็นของกัลยาณปุถุชนและบุคคลที่กำลังปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น กล่าวคือ พระโสดาบัน โดยแบ่งออกเป็น ความนึกคิดในทางสละปลอดจากกาม ความนึกคิดในทางสละปลอดจากพยาบาทและความนึกคิดในทางสละปลอดจากการเบียดเบียน ส่วนโลกุตตรสัมมาสังกัปปะ หมายถึง ความดำริชอบของพระโสดาบันขึ้นไปจนถึงพระอรหันต์ ความคิดระดับนี้ เป็นความคิดที่พ้นจากโลกิยวิสัย ซึ่งได้แก่ ความตรึกตรอง ความใคร่ครวญ ความดำริ ความปักใจ การพินิจ การยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก คือกิเลส มีจิตหาอาสวะมิได้ เกิดร่วมกับอริยมรรค ดำเนินตามอริยมรรค เป็นองค์ประกอบแห่งมรรค

สัมมาสังกัปปะ มีความสำคัญอย่างมาก กล่าวได้ว่า เป็นองค์มรรคที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นตัวปัญญา จัดเป็นปัญญาสิกขา เพราะคนเราจะสุข หรือทุกข์ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเป็นประการสำคัญ ถ้ารู้จักใช้ความคิดให้ถูกต้อง หรือคิดเป็น ก็สามารถบรรเทาทุกข์ ทำให้ความทุกข์ลดน้อยลงและมีความสุขได้ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ความคิดให้ถูกต้อง หรือคิดผิดย่อมก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความกลุ้มใจ ความไม่สบายใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ทำให้สุขภาพจิตเสียและนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย ในขณะที่ผู้ประพฤติปฏิบัติดำเนินไปตามหลักสัมมาสังกัปปะ ย่อมมีความสัมพันธ์กับอริยมรรคข้ออื่น ๆ ซึ่งได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ กล่าวคือ เมื่อเข้าใจมิจฉาสังกัปปะว่า เป็นทางผิดและเข้าใจสัมมาสังกัปปะว่า เป็นทางถูกต้อง บุคคลย่อมปฏิบัติสัมมาทิฏฐิ เมื่อทำความพยายามเพื่อกำจัดความชั่วและบำเพ็ญสัมมาสังกัปปะอยู่

บุคคลนั้นชื่อว่าปฏิบัติสัมมาวายะและเมื่อบุคคลกำจัดความดำริผิดด้วยจิตอันมีสติ เป็นผู้มีสติเข้าถึงสัมมาสังกัปปะอยู่ บุคคลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติสัมมาสติ

4.2 วิเคราะห์แนวคิดในสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท

การคิดที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ เป็นความคิดที่ชอบ เพราะถ้าหากขาดโยนิโสมนสิการแล้ว สัมมาสังกัปปะย่อมไม่สามารถจะถึงความสมบูรณ์ได้ หลักธรรมที่เป็นเครื่องส่งเสริมสนับสนุนสัมมาสังกัปปะ เพื่อให้สัมมาสังกัปปะถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ยิ่งขึ้นไป ได้แก่ กุศลวิตก กัลยาณมิตรและกุศลกรรมบถ เป็นต้น บุคคลผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นเครื่องส่งเสริมสนับสนุนสัมมาสังกัปปะดังกล่าวข้างต้น ย่อมประสบความเจริญรุ่งเรืองในการปฏิบัติธรรม ส่วนหลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสัมมาสังกัปปะ เช่น มิจฉาสังกัปปะ อกุศลวิตก นิวรณ์ อกุศลกรรมบถและความประมาท เป็นต้น บุคคลผู้ต้องการความเจริญก้าวหน้าในธรรม มีความต้องการพ้นจากกองทุกข์ทั้งมวล จะต้องกำจัด บรรเทา ละเว้นจากหลักธรรมเหล่านี้ เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม บทบาทของสัมมาสังกัปปะในสังคมไทยปัจจุบัน สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ประเพณีการบวช การเข้าพรรษาและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีการบรรพชาอุปสมบท อันได้แก่ การบรรพชาเป็นสามเณร โดยการสมาทาน ศีล 10 และการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยการสมาทานศีล 227 ตลอดรวมถึงทั้งการบวชเป็นชี การบวชชีพราหมณ์ เนกขัมมะและเนกขัมมนารี การสมาทานอุโบสถศีลของแต่ละปักษ์

สัมมาสังกัปปะเป็นธรรมในหมวดของความคิดที่จะนำไปสู่การกระทำเพื่อการละกิเลสทั้งสามประการคือโลภะ โทสะ และโมหะ รวมถึงการออกจากกาม พยาบาทและการเบียดเบียน เป็นกระบวนการที่สอง ต่อจากสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะนั้นเป็นจุดเชื่อมไปสู่การลงมือกระทำทางวาจาคือ สัมมาวาจา และการลงมือกระทำทางกาย คือสัมมากัมมันตะ บนพื้นฐานการใช้ชีวิตของแต่ละบุคคล คือ สัมมาอาชีวะ พร้อมทั้งความพยายามอย่างต่อเนื่องทางใจ คือสัมมาวายามะ และจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ สัมมาสติ และสัมมาสมาธินั่นเอง

4.3 วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท

แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดสัมมาสังกัปปะของพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ 1) การใช้คุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต เพื่อเพิ่มพูนการดำริในการออกจากกามคือปัญญา สำหรับคุณธรรมสำคัญเพื่อเพิ่มพูนดำริความไม่พยาบาท คือความอดทนและคุณธรรมสำคัญเพื่อเพิ่มพูนดำริความไม่เบียดเบียนคือความมีเมตตากรุณา 2) การดำเนินชีวิตประจำวันภายใต้หลักไตรสิกขาด้วยการมีศีล สมาธิ ปัญญา และภายใต้หลักมหาสติปัฏฐานสูตร ด้วยการเจริญสติในชีวิตประจำวัน เบื้องต้นผู้ปฏิบัติต้องมีสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะเป็นบาทฐานในการดำเนินชีวิต จากนั้น ให้เริ่มจากองค์ที่ 7 คือสัมมาสติ ส่วนองค์ที่เหลือจะค่อยพัฒนาไปตามลำดับแนวคิดในองค์ธรรมสัมมาสังกัปปะนั้น เป็นแนวคิดหรือดำหริที่จะออกจากกามพยาบาทและการเบียดเบียนซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อปฏิบัติ ในหลัก

ไตรสิกขาและหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งผู้ปฏิบัติสามารถศึกษาเทียบเคียง หรือประยุกต์ใช้ร่วมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามหลักมรรคมีองค์ 8 เพื่อส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมสัมมาสังกัปปะภายในตน โดยเห็นควรให้คนในสังคมหันมาสนใจการเจริญสติในชีวิตประจำวัน เพื่อเพิ่มพูนสัมมาสังกัปปะภายในตนให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. สร้างความเข้าใจในการส่งเสริมสัมมาสังกัปปะ ตามหลักไตรสิกขาและหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงวิชาการ เป็นการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ในฐานะข้อมูลที่เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับผู้สนใจจะศึกษา ว่า วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาได้ในมิติไหนบ้าง ในงานวิจัยนี้ ได้ศึกษาบ้างแล้วในบางส่วนเช่นในเบื้องต้น ผู้วิจัยมองว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจควรจะมีการทำวิจัยต่อไปอีกคือ

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์และการพัฒนาสังคมด้วยการนำหลักการพัฒนาความคิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาใช้เพื่อเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักการส่งเสริมความคิดเพื่อการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง

เอกสารอ้างอิง

พระเทพญาณมงคล และคณะ. (2558). **คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา**. นครปฐม: เพชรเกษมพริ้นติงกรุ๊ป.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2553). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด**. กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). **ชีวิตที่สมบูรณ์**. พิมพครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ระฆังทอง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 42. กรงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัทสำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮด จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

วัฒนา พลชาติ. (2553). ศึกษาวิเคราะห์วิธีการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.